

Manuel de Seabra

Visat núm. 13
(abril 2012)

per August Bover i Font

Nascut a la riba atlàntica peninsular, de ben jove Manuel de Seabra va interessar-se per la riba mediterrània entre altres objectius de la seva curiositat universal. Apassionat per les llengües, encara adolescent estudiava l'esperanto de Portugal estant. La presència d'alguns versos en l'idioma original, en una antologia de poetes catalans traduïts en aquesta nova llengua, li van despertar l'interès.

A través d'un esperantista barceloní va aconseguir una gramàtica catalana, i d'aquesta manera s'iniciava la història que ens ha dut fins aquí. El seu primer viatge a Catalunya no va tenir lloc fins al 1954.

Va estar-se a Barcelona durant poc més d'un any i, tot i que ja parlava català, ho va aprofitar per assistir a algunes de les classes clandestines de llengua catalana que s'hi feien. Però el cert és que, aleshores, ja havia traduït i publicat, amb la col·laboració d'Antoni Ribera, una extensa antologia de contistes catalans: *Os melhores contos catalães*, així com nombrosos poemes d'Agustí Bartra —poeta amb qui l'unia una gran amistat des que era adolescent—, escampats per la premsa portuguesa. I és que, per a ell, llengua i literatura són indissociables, i li és difícil adquirir una llengua i renunciar al plaer de conrear-la literàriament. No ens ha de sorprendre, doncs, que ja els anys cinquanta l'exili català premiés una de les seves traduccions de Bartra: Premi Comunitat Catalana de Colòmbia a São Paulo (1954), i que un dels seus poemes meresqués l'accessit al Premi Maragall, Mèxic (1956). És l'època en què comença a bastir ponts entre les literatures catalana i portuguesa. Quan torna un altre any a Barcelona (1957), quan dona a conèixer, amb la col·laboració de Fèlix Cucurull, una *Antologia de contes portugueses* (1959) i una *Antologia de poetes portugueses* (1961), i quan tradueix i publica a Portugal, a més de l'esmentada antologia de contes, *A espiral* (1958), de Pere Calders; *O ultimo combate* (1958), *A miragem* (1959) i *O silêncio e o medo* (1961), de Fèlix Cucurull; a més d'antologies de contes del mateix Cucurull (1958) i de Pere Calders (1961). I cal remarcar especialment aquestes traduccions de Pere Calders, les primeres en qualsevol llengua, i molt anteriors a qualsevol altra i a l'actual popularitat de l'obra caldersiana.

Mentrestant, Seabra continua la seva trajectòria com a escriptor en llengua portuguesa, com a traductor i com a periodista, a través d'un llarg pelegrinatge que el durà a França, Bèlgica, Alemanya, Suècia, Dinamarca, la Unió Soviètica —que visitarà repetidament i extensament—, Anglaterra i el Brasil, exercint les feines més diverses, entre les quals destaca el seu treball com a locutor de les emissions en llengua portuguesa de la BBC londinenca entre 1963 i 1971. Aquest tipus d'experiència va conferir-li una formació molt més propera a la dels escriptors americans que no pas a la dels europeus, generalment més vinculats al món acadèmic, com ell mateix ha recordat en alguna ocasió.

Al llarg de tots aquests anys, però, espiritualment Manuel de Seabra mai no va abandonar Catalunya —com ha observat Eduardo Mayone Dias en l'article «Manuel de Seabra: una veu portuguesa a Catalunya» (Karl I. Kobbervig, Arseni Pacheco i Josep Massot i Muntaner, *Actes del Sisè Col·loqui*

d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica. Vancouver, 1990, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 333.) I el 1973 torna, un altre cop, a Barcelona, on continuarà fent traduccions i col·laboracions editorials i en bona part de la premsa barcelonina de l'època. Fins que s'embarcarà en l'aventura de publicar novament premsa diària en català. L'any 1976 tornarà novament a Lisboa, ara com a corresponçal de l'*Avui*. Va treballar-hi durant cinc intensos anys —la fi de les dictadures ibèriques, el procés revolucionari portuguès, viatjant constantment entre Lisboa i Barcelona i viceversa. Partidari del diàleg peninsular, publica noves traduccions: *A novíssima poesia catalã* (1974), *A pele do touro*, de Salvador Espriu (1974), i *Os plátanos de Barcelona*, de Víctor Mora (1978) —a hores d'ara ha traduït ja més d'un centenar d'autors catalans—, i l'any 1977 crea *Pasargada*, una revista iberista on col·laboraven escriptors portuguesos, catalans, espanyols, gallecs i bascos, cadascun en el seu idioma.

L'any 1981, però, decideix establir-se definitivament a la nostra ciutat. El trasllat a Catalunya, lògicament, estreny encara més els sòlids lligams entre Seabra i la cultura catalana. La seva intensa activitat com a traductor representarà, a partir d'ara, la incorporació a la llengua catalana d'una sèrie d'obres d'autors diversos, com ara Henry Miller, Jack Kerouac o Tom Wolfe, per exemple. Però, sobretot, d'autors de literatures especialment conegudes per ell: la literatura russa i les literatures en llengua portuguesa. Així, i entre altres, les seves traduccions abasten Lev Tolstoi, Mikhaïl Bulgàkov o, amb la col·laboració de Joaquim Horta, la poesia i el teatre complets de Vladímir Maiakovski —traducció, aquesta darrera, que li va valdre el Premi de la Crítica de Teatre, de Barcelona, l'any 1989—, i Miguel Torga, Fernando Pessoa —aquests dos, traduïts en col·laboració amb Vimala Devi— o Jorge Amado.

El seu profund coneixement de la nostra llengua l'ha dut també al camp lexicogràfic. I, un cop més amb la seva companya Vimala Devi, ha confeccionat el *Diccionari Portuguès-Català* (1985) i el *Diccionari Català-Portuguès* (1990) de l'Enciclopèdia Catalana, a més del *Diccionari de l'esport* (1989), amb Enric Bañeres i Ester Bonet.

Però, sobretot, els anys vuitanta són els de l'últim pas de Manuel de Seabra en la seva integració en la cultura catalana: la seva conversió en escriptor català. Efectivament, l'any 1982 apareixia *Els exèrcits de Paluzie*, la seva primera novel·la escrita directament en llengua catalana, i posteriorment traduïda al portuguès, al rus i a l'esperanto. Abans, Catalunya ja s'havia fet present en algunes de les seves obres en portuguès. Per exemple en *Terra de ningúem* (Lisboa 1959; reeditada el 1972), novel·la que té com a protagonista Manolo Riera, un barceloní oficial de l'exèrcit republicà durant la Guerra d'Espanya, i on apareixen evocacions de Barcelona, cançons i costums catalans i, fins i tot, alguna frase en llengua catalana. O també a *Os sobrevivientes* (Sá da Bandeira, Angola 1965; reeditada a Lisboa 1974), narració protagonitzada per exiliats republicans a França que fan incursions clandestines a Catalunya per atracar-hi bancs, on es descriu clarament la por i l'opressió patides per la Barcelona de postguerra. Però en el seu pas a la literatura catalana, *Els exèrcits de Paluzie*, Manuel de Seabra hi va abocar tota la seva capacitat d'absorció de la llengua, la història i la cultura d'un país que havia acabat per fer seu. La novel·la ens mostra quatre generacions d'una família barcelonina emmarcades entre la fi del segle passat i la Guerra d'Espanya, amb una presència important dels fets de la Setmana Tràgica o de les repercussions a Catalunya de les conseqüències de la Primera Guerra Mundial i de la del Marroc, sense perdre mai de vista la guerra espanyola i els seus efectes; tot això narrat a través de la visió d'un infant col·leccionista dels fulls de soldats retallables publicats per la casa Paluzie.

La segona novel·la en català de Manuel de Seabra, *Coneixes Blaise Cendrars?* (1984) —traduïda a l'ucraïnès i al portuguès—, enriqueix el nostre panorama novel·lístic fent-hi aparèixer la guerra colonial portuguesa a través de la relació, tràgica i lírica al mateix temps, entre un soldat de l'exèrcit colonial i un guerriller nacionalista en plena jungla africana: dos homes que es desconeixen, però que comparteixen ideals malgrat que les circumstàncies els hagin fet enemics.

A continuació va aparèixer *Paisatge amb figura* (1986), novament situada a Catalunya, el protagonista de la qual, Clovis, és un català rodamón pels quatre punts cardinals del planeta que fa cinc anys que ha desaparegut i de qui un periodista vol escriure la biografia a partir d'una sèrie d'entrevistes fetes a amics i coneguts que el recorden, cosa que permet a l'autor una immersió en diversos registres lingüístics, incloent-hi l'argot de determinats barris de Barcelona.

Els contes de *Fer senyors a la Plaça Roja* (1986), en canvi, alternen els escenaris exòtics amb els catalans per a vint-i-una històries de prostitució que ens mostren sempre l'altra cara i en denuncien l'exploació inherent.

Finalment, la per ara darrera novel·la de Manuel de Seabra representa, en certa manera, un retorn als orígens d'aquesta història. Escrita en esperanto, la primera edició d'*El dia que Jesús va traïr Judes* s'ha fet en llengua catalana (1995), abans de ser traduïda al portuguès. Un cop més l'autor ho aprofitarà per donar-nos una altra visió dels fets, en aquest cas la història de Jesús. Judes hi és vist com un nacionalista en lluita contra els romans, mentre Jesús hi està més preocupat per les qüestions ètiques i la reforma del judaisme. Per això el que en principi havia de ser una revolta general (ocupació del Temple, etc.) va ser transformada per Jesús en un atac als sacerdots, etc.

I és que Manuel de Seabra ha desconfiat sempre dels camins fressats de les versions oficials, tranquil·litzadores de consciències. Ha preferit mirar més enllà, mirar l'altra cara de les coses, nedar contracorrent, convençut que no és en va qualsevol petit esforç per transformar la realitat. Per aquest motiu la seva és una literatura compromesa amb la lluita dels homes i les dones que no renuncien a construir una societat més lliure i més justa, sempre a l'encalç de la utopia. Potser per això es va interessar pel Mediterrani, des d'un país abocat a l'Atlàntic; va optar per l'esperanto —l'antiimperialisme fet llengua— des d'una llengua que com tantes altres també ha estat instrument de colonització; i, en instal·lar-se a casa nostra, i tal com dicten les oblidades normes de la més elemental convivència, ha optat per la llengua del país, una llengua minoritzada en front d'una altra llengua de gran difusió.

Estic parlant d'un tipus de literatura i de l'actitud d'un autor que, en els temps que corren, no es donen amb gaire freqüència. I és just, per tant, que n'hi estiguem agraïts.

BOVER I FONT, August. «Manuel de Seabra, la ploma lusitana de la literatura catalana». *Cuadernos de estudio y cultura. Manuel de Seabra: liaj multaj patrioj = sus muchas patrias = les seves moltes pàtries = as suas muitas pátrias*. [Barcelona: Associació Col·legial d'Escriptors de Catalunya], núm. 8 (1998), p. 33-36.

[Per saber-ne més](#)